

Applying of the cognitive effect of the role of memory index on promoting the sense of belonging of residents in new and old neighborhoods in Shiraz City

Shahrad PourMohammad - Department of Architecture and Urban Planning, Islamic Azad University, Yasuj Branch, Yasuj, Iran.

Seyyed Alireza Shojaei - Department of Architecture and Urban Planning, Islamic Azad University, Mashhad Branch, Mashhad, Iran.

Hosein Kalantari Khalil Abad - Department of Urban Planning and Management, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran.

Masoud Taghvaei - Department of Geography and Urban Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Received: 18 February 2021 Accepted: 28 June 2021

Highlights

- The results obtained from the present paper can be considered as a point of origin for assessment of the cognitive effects of social and physical memory on the promotion of residents' sense of attachment to the living spaces in their neighborhoods.
- In the old fabric, the highest effects on the promotion of residents' sense of attachment to their living spaces are associated with the neighborhood memorability factor, from physical memory, and individuals' familiarity with the neighborhood, from the social memory.
- In the new fabric, however, the highest effects on the promotion of residents' sense of attachment to their living spaces are associated with the factor of the neighborhood's memory elements, from physical memory, and neighborhood relations, from social memory.

Extended abstract

Introduction

A sense of belonging to a place, i.e. place attachment, means to have a perception of the environment and more or less conscious emotions on the surroundings, which brings one into an internal relationship with the surrounding environment. Thus, a person's perception and emotions are bound by and integrated with the semantic context of the environment. A sense of place gives people comfort in an environment, and also leads individuals towards possession of an identity. Moreover, it can be stated that the sense of belonging to a space is a complex concept of human emotion and attachment to an environment, which is developed as a result of adaptation to the space and man's application thereof.

Theoretical Framework:

A review of the related literature can lead one to the roles of different factors in the formation of this sense, including the physical aspects of the environment, social characteristics of the residents, relationships between individuals and the environment, duration of residence, and, in general, memorability factors. The memorability factors influencing residents' place attachment to the environment in their neighborhoods are divided into the two broad categories of physical memories and social memories. The measures affecting the probability of development of collective memory in cities include the residents' familiarity with the neighborhood, neighborhood relations, etc., and the measures concerning the development of physical and spatial memory include the neighborhood center features, signs, introversion, etc.

Methodology:

The process of conducting the research is described as involving seven steps. The first step includes an extraction of the memorable factors which are influential on residents' sense of attachment. For this purpose, the memory indicators are extracted via the documentary-analytical method. The results from the section on the theoretical framework reveal that the physical and social indicators are the most influential factors on the promotion of the sense of attachment in residents of neighborhoods in the city of Shiraz, Iran. The second step involved the development of the main research questionnaire. The features of physical and social memory are considered as the independent variables, and residents' sense of attachment is considered as the dependent variable. In the third step, the ANOVA test is used for assessment of the level of homogeneity of the population from the old fabric and that from the new fabric. In the fourth step, the Spearman correlation coefficient is calculated for investigation of the effects of the memory factor on the promotion of the sense of attachment in the old and new fabrics. The fifth step involves the application of Tukey's integrated test for comparison of the effects of physical and social memory on residents' levels of sense of attachment in different neighborhoods. In the sixth step, the paired-samples T test is employed to analyze the effects of physical and social memory on the improvement of residents' sense of attachment to their neighborhoods and the significance of the differences. Consequently, the Pearson coefficient is used for investigation of the correlation between the different elements comprising the physical and social memory component, which influences residents' sense of attachment to their neighborhoods. The neighborhoods selected for the case study include three situated in the old fabric, namely Sang Siyah, Eshagh Beig, and Bazare Morgh, examined along with three neighborhoods located in the new fabric, namely Abyari, Eslahé Nezhad, and Havabord. The districts to be examined for the case study are selected separately from the old and new fabrics given the similarities of the cultural components and the shared physical and social features measured in the present study.

Results and Discussion:

It can be stated based on the above that the effect of physical and social memory on the promotion of residents' sense of attachment in the selected neighborhoods of the same fabric is insignificant, and the selection for the case study has been appropriate in terms of feature similarity and homogeneity at the end of the assessment. The results obtained from the Spearman correlation coefficient reveal that a significant relationship exists between the sense of place attachment and memory in all the neighborhoods from the old and new fabrics. However, it can be stated in general that the Eshagh Beig neighborhood exhibits the greatest effect of physical memory in the old fabric on the improvement of the sense of attachment, and Bazare Morgh shows the least effect. In the new fabric, the Abyari neighborhood exhibits the greatest effect, and Havabord shows the least.

Conclusion:

In terms of the effects of social memory on the promotion of the sense of attachment, the Sang Siyah neighborhood exhibits the greatest effect, and Bazare Morgh shows the least effect in the old fabric, while the Abyari neighborhood exhibits the greatest effect, and Havabord shows the least in the new fabric. Based on this assessment, the mean effect of physical memory on the promotion of the sense of attachment is less than that of social memory in the old fabric. In the new fabric, however, the mean effect of physical memory on the promotion of the sense of attachment is significantly greater than that of social memory, and it can be stated in general that residents' sense of attachment to neighborhoods in the new fabric is significantly lower than that in the old fabric. Given the results for the old fabric, memory-making elements in the neighborhood, from the physical memory indicator, and individuals' familiarity, from social memory, exhibit the greatest effects, while the historical monuments factor, from physical memory, and NGOs, from social memory, have the least effects on residents' sense of attachment to the living spaces. In the new fabric, memory-making elements in the neighborhood, from physical memory, and neighbors' relations, from social memory, exhibit the greatest effects, and historical monuments, from physical memory, and social class, from social memory, have the lowest effects on the improvement of residents' sense of attachment to the living spaces.

Key words:

sense of belonging to the place, collective memory, historical neighborhood, newly-built neighborhood.

Citation: PourMohammad, S., Shojaei, S.A., Kalantari Khalil Abad, H., Taghvaei, M., (2022) Applying of the cognitive effect of the role of memory index on promoting the sense of belonging of residents in new and old neighborhoods in Shiraz City, Motaleate Shahri, 10(41), 73–84. doi: 10.34785/J011.2022.568/Jms.2022.112.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

کاربست تاثیر شناختی «شاخص خاطره» بر ارتقای حس تعلق ساکنان محلات

جدید و قدیم شهر شیراز

شهراد پورمحمد - دانشجوی دکتری معماری، گروه معماری و شهرسازی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران.
سید علیرضا شجاعی^۱ - استادیار، گروه معماری و شهرسازی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.
حسین کلانتری خلیل‌آباد - استاد، گروه برنامه ریزی و مدیریت شهری، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران.
مسعود تقوایی - استاد، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

تاریخ دریافت: ۳۰ بهمن ۱۳۹۹ تاریخ پذیرش: ۰۷ تیر ۱۴۰۰

چکیده

محیط انسان ساختی که انسان در آن زندگی می کند، صرفاً ابزار علمی یا نتیجه رویدادهای بی هدف نیست، بلکه واجد ساختار بوده و معنا را تجسم می بخشد. این معنا و ساختارها بازتاب فهم انسان از محیط طبیعی، انسان ساخت و وضعیت وجودی کلی اوست. معنایی را که انسان از محیط انسان ساخت، به صورت فردی و یا اجتماعی درک می کند، سبب ایجاد خاطراتی در ذهن او می گردد که در نهایت سبب افزایش حس تعلق ساکنین نسبت به فضای زیستی می شود. هدف این پژوهش، کشف عوامل خاطره ساز و ارزیابی میزان تأثیرگذاری آن بر ارتقای حس تعلق ساکنین محلات نسبت به فضای زیستی شان است. حس تعلق، امری چند بعدی است و عوامل متفاوتی در ارتقای این حس نقش دارد. بر اساس ادبیات موجود، خاطره به عنوان یکی از معیارها برای برآورد حس تعلق افراد نسبت به محل سکونتشان استخراج گردید. به منظور ارزیابی الگوی نظری، سه محله سنگ سیاه، اسحاق پیگ و بازار مرغ از میان محلات قدیمی و سه محله آبیاری، اصلاح نژاد و هواپرد از میان محلات جدید شهر شیراز به عنوان نمونه موردی انتخاب گردیدند و پرسشنامه ای متناسب در میان آنها توزیع شد. پژوهش حاضر کاربردی بوده و به شیوه همبستگی و با استفاده از روش تحلیلی - توصیفی تدوین گردیده است. داده های پرسشنامه با استفاده از نرم افزار Spss ورژن ۲۴ و آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن و Anova و Paired T-Test و ضریب همبستگی پیرسون مورد ارزیابی قرار گرفته است. نتایج پژوهش بر همگن بودن محلات انتخابی در بافت جدید و قدیم از نظر تشابه ویژگی ها به طور مجزا و اهمیت عامل خاطره بر ارتقای حس تعلق در تمامی محلات دلالت دارد. بر این اساس، تأثیر خاطرات اجتماعی نسبت به خاطرات کالبدی بر ارتقای حس تعلق ساکنین محلات بیشتر بوده است. در مجموع، شاخص عناصر خاطره ساز از خاطرات کالبدی و آشنایی با محله از خاطرات اجتماعی بیشترین تأثیر و عامل ابنیه تاریخی از خاطرات کالبدی و سازمان های مردم نهاد از خاطرات اجتماعی کمترین تأثیر را در ارتقای حس تعلق ساکنین نسبت به فضای زیستی دارد.

واژگان کلیدی: حس تعلق به مکان، خاطرات جمعی، محلات تاریخی، محلات نوساز.

نکات برجسته

- نتایج این پژوهش می تواند نقطه آغازین مطالعه در راستای ارزیابی و تاثیر شناختی نقش خاطرات اجتماعی و محیطی بر ارتقاء حس تعلق ساکنین نسبت به فضای زیستی محلات تلقی گردد.
- در بافت قدیم شاخص خاطره ساز محله از خاطره سازی کالبدی و آشنایی افراد با محله از خاطره سازی اجتماعی بیشترین تاثیر را در ارتقاء حس تعلق ساکنین نسبت به فضای زیستی دارند.
- در بافت جدید عامل عناصر خاطره ساز محله از خاطره سازی کالبدی و روابط همسایگی از خاطره سازی اجتماعی بیشترین تاثیر را در ارتقاء حس تعلق ساکنین نسبت به فضای زیستی دارند.

۱. مقدمه

حس تعلق به مکان، به معنای ادراک ذهنی مردم از محیط و احساسات کم و بیش آگاهانه آنها از محیط خود است که شخص را در ارتباط درونی با محیط قرار می دهد، به گونه ای که فهم و احساسات فرد با زمینه معنایی محیط پیوند خورده و یکپارچه می گردد. این حس عاملی است که موجب تبدیل یک فضا به مکانی با خصوصیات حسی و رفتاری ویژه برای افراد خاص می شود. حس مکان و تعلق مکانی علاوه بر این که موجب احساس راحتی از یک محیط می گردد، باعث دستیابی به هویت برای افراد می شود. در عین حال می توان گفت حس تعلق مکانی مفهومی پیچیده از احساسات و دلبستگی انسان نسبت به محیط است که در اثر انطباق و استفاده انسان از مکان به وجود می آید (Falahat, 2016). حس تعلق به معنای پیوندی مستحکم و عاملی تأثیرگذار میان مردم و مکان با اجزای تشکیل دهنده آن است که این پیوند سبب گسترش عمق ارتباط تعامل فرد با محیط می گردد و بیانگر ابعاد عاطفی، روحانی و نمادین میان انسان و محیط است و عدم وجود آن محلات شهری را دچار آسیب های عمده ای می کند و به طور کلی کاهش پایداری اجتماعی را به همراه خواهد داشت (Jorgenen, 2006). حس تعلق به مکان یکی از مهمترین فاکتورهای یک شهرآید آل است و از این رو پرداختن به ابعاد و جزئیات آن ضروری به نظر می رسد. با بررسی ادبیات در این خصوص می توان به نقش عوامل مختلفی بر شکل گیری این حس دست یافت که از آن جمله می توان به عوامل کالبدی محیط، ویژگی های اجتماعی ساکنین، روابط میان فرد و محیط و نیز مدت زمان سکونت و به طور کلی عامل خاطره انگیزی اشاره نمود (Hummon, 1992). همواره مفهوم خاطره به عنوان یکی از مهمترین شاخص های تأثیرگذار بر حس تعلق به مکان مطرح بوده است. به طور کلی شاخص های خاطره انگیز تأثیرگذار بر احساس تعلق ساکنین محلات نسبت به فضای زیستی به دو دسته خاطرات کالبدی و اجتماعی تقسیم می شود و در این خصوص پارامتر مدت زمان سکونت، یکی از مهمترین شاخص هایی است که در ارتباط با شکل گیری خاطره و احساس تعلق به مکان، به ویژه در محلات مسکونی حائز اهمیت است (Hidalgo and Hernandez 2019; Bonaiuto, 2018) et al., با این حال مشاهدات انجام شده در میان ساکنین محلات جدید شهری، بیانگر این موضوع است که با وجود افزایش مدت زمان سکونت، احساس تعلق ساکنین نسبت به فضای زیستی بسیار پایین تر از محلات بافت قدیم است و این امر صدمات جبران ناپذیری همچون (عدم مشارکت در امور محله، تخریب و تغییر کاربری نا مناسب، کاهش امنیت، روابط همسایگی ضعیف، افسردگی ساکنین و ...) بر ساختار اجتماعی و فرهنگی محلات می گذارد (Relph, 2019:75; Tuna, 2019). با این مقدمات اجمالی، تحقیق حاضر درصدد است تأثیر شاخص خاطره بر ارتقای حس تعلق را مورد بررسی قرار دهد. در واقع هدف اصلی این تحقیق کشف عوامل خاطره ساز و ارزیابی میزان تأثیرگذاری آن بر ارتقای حس تعلق ساکنین محلات نسبت به فضای زندگی شان است. نتایج استخراج شده اولیه با توجه به مطالعات میدانی و مصاحبه عمیق با ساکنین محلات حاکی از تأثیر بالای شاخص خاطره بر ارتقای حس تعلق ساکنین محلات در بافت قدیم نسبت به بافت جدید شهری است، بنابراین با توجه به تفاوت میزان احساس

تعلق در ساکنین بافت قدیم و جدید و لزوم استفاده از این شاخص ها برای ارتقای حس تعلق ساکنین در بافت جدید شهری، این پژوهش به دنبال شناخت و ریشه یابی و علل تفاوت شاخص های تأثیرگذار عامل خاطره بر حس تعلق در محلات قدیم و جدید شهری است. در این راستا سه محله سنگ سیاه، اسحاق بیگ و بازار مرغ از میان محلات قدیمی و سه محله آبیاری، اصلاح نژاد و هوابرد از میان محلات جدید شهر شیراز انتخاب گردید. در خصوص این مناطق و نقش شاخص خاطره بایستی اذعان داشت، محلات مورد مطالعه در بافت قدیم و جدید، به دلیل تشابه مؤلفه های فرهنگی - اجتماعی و همگن بودن شاخص های کالبدی و اجتماعی، به صورت همجوار انتخاب گردید. با توجه به اهمیت موضوع، پژوهش حاضر در پی ارائه پاسخی مستدل و متقن به این سؤال است که چرا احساس تعلق ساکنین برخی محلات مسکونی به فضای زیستی، با وجود مدت زمان بالای سکونت اندک است؟ و در ادامه این سؤال مطرح می گردد که کدام عامل خاطره انگیزی تأثیر بیشتری بر شکل گیری احساس تعلق ساکنین دارد؟

۲. چارچوب نظری

اصولاً محله های شهری با توجه به خاطرات فردی و جمعی در ذهن شهروندان منطقه جایگاه ویژه ای دارند. از این رو، مفهوم خاطره در رابطه انسان با مکان، با برآورده شدن نیازها و رفتارهای انسان ارتباط تنگاتنگی دارد. در این رابطه حس تعلق به مکان به مثابه بخشی از احراز حس بودن و تعلق از ضرورت هایی است که لازم است در طراحی محیط های سکونتی مورد توجه قرار گیرد (Gifford, et al., 2018:138). تعلق به محله، نمایانگر احساس ذهنی مثبت افراد نسبت به محل سکونتشان است. تعلق به مکان و پیامدهای فقدان آن در دهه های اخیر تبدیل به یکی از موضوعات مهم در حوزه مطالعات اجتماعی شده است (Shills, 2016:189). به لحاظ اجتماعی، دلبستگی به مکان، زمینه مساعدی را فراهم می کند تا ساکنین به امور جاری و محلی نظارت بیشتری داشته باشند و با تهدیدات محیطی مقابله نمایند (Tawahi, 2019:49). تجربه و خاطره اصلی ترین رکن ادراک معنای یک مکان و کالبد و حس تعلق به مکان است (Habibi, 2018). بنابراین احساس تعلق در یک مکان، ارتباط مستقیم با نحوه ادراک انسانی و مقولات اجتماعی مربوط به آن و خاطرات فردی و جمعی مردم دارد. تحقیقات به عمل آمده نشان می دهد که هرچه مدت ارتباط افراد با یک مکان (مدت زمان سکونت در محلات) بیشتر می شود، به همان نسبت شناخت و ادراک انسان ها و شکل گیری خاطره از آن مکان بیشتر و امکان ایجاد احساس تعلق کالبدی و اجتماعی نیز افزایش می یابد (Hidalgo and Hernandez, 2019; Bonaiuto et al., 2018). دلبستگی به محله مسکونی از پیوندهای عاطفی، شناختی و رفتاری با مکان مسکونی ناشی می شود و موجب تعهد ساکنین به محل سکونت و تمایلشان به حفظ رابطه با آن در طول زمان و مراحل مختلف زندگی می شود (Habibi, 2018). با توجه به مرور مطالب فوق می توان چنین برداشت نمود که حس تعلق به مکان دارای دو بعد کالبدی و اجتماعی است. تعلق اجتماعی عمدتاً بر پایه تعاملات و کنش های اجتماعی در محیط صورت می گیرد و تعلق کالبدی به عنوان بخشی از فرایند شناخت و هویت انسانی است که برگرفته از عناصر و اجزای محیطی

صاحب تئوری تصویر ذهنی - ارزیابانه محیط، در کتابی به همین نام ضمن اشاره به اهمیت ارزیابی در رفتارهای افراد، با خلق عبارات مهرانگیزی شهری دو عامل خاطره انگیزی و ایجاد تأثیر عاطفی و حس قوی را بر مهرانگیزی بودن مکان مؤثر می‌داند (Nasar, 2016). برارد کایل و همکاران در مطالعه‌ای به تأثیر ابعاد دل‌بستگی به مکان در یک محیط تفریحی و سکونتی و تناسب آن با ادراک شرایط محیطی و اجتماعی آن محیط از سوی ساکنین پرداخته‌اند (Kyle, 2020). آلتمن حس تعلق محیطی را از تجربه شناختی دانسته و اعتقاد دارد که این حس، عقاید فرهنگی مرتبط کننده افراد با محیط را شامل می‌شود (Altman and Low, 2019). الیزابت بروکاتو در مطالعه‌ای در ارائه مدل تحلیل ارزیابی تأثیرات عوامل ادراک عمومی (از طراحی کالبدی، عوامل محیطی، شرایط کارکنان، کیفیت سرویس دهی و رضایت مندی) بر ابعاد حس تعلق به مکان و خاطره در محیط‌های خدماتی کوشش نموده است (Brocato, 2020). فیلیپ ادواردز نیز در مطالعه مجتمع مسکونی مرکزی سیاتل، به مثابه مکانی خصوصی - عمومی به بررسی ارزیابی ساکنین از فضای زیستی به مثابه ساختار فیزیکی، محیط و ارزیابی کیفی حس تعلق به مکان در آن محیط پرداخته است (Fisher, 2019). از نظر فریتز استیل مهمترین عوامل کالبدی شاخص خاطره مؤثر بر احساس مکان، اندازه مکان، درجه محوریت، تضاد، مقیاس، تناسب، مقیاس انسانی، فاصله، بافت، رنگ، بو، صدا و تنوع بصری است (Steel, 2020). جنیفر کراس نیز شاخص خاطره مؤثر بر احساس تعلق به مکان را چگونگی رابطه با مکان و حس اجتماع می‌داند و خاطرات را به صورت‌های زندگی‌نامه‌ای، معنوی و عقیدتی، روایتی، مادی و وابستگی اجباری تقسیم بندی می‌کند (Cross, 2019). با توجه به این که پژوهش حاضر در پی بررسی تأثیر شناختی نقش خاطره بر ارتقای حس تعلق ساکنین محلات شهر شیراز است، جدول شماره ۱ برخی از مهمترین پژوهش‌های صورت گرفته در این رابطه را نشان می‌دهد.

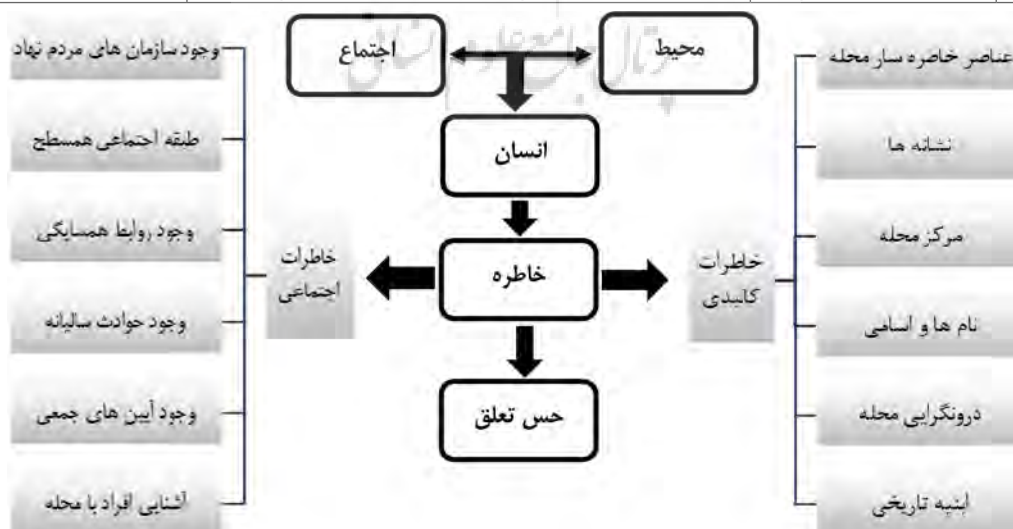
با توجه به مطالعات انجام شده می‌توان گفت، تا کنون پژوهشی در حیطه تأثیر شناختی نقش شاخص خاطرات کالبدی و اجتماعی بر ارتقای احساس تعلق ساکنین محلات با توجه به مقایسه بافت قدیم و جدید در شهر شیراز صورت نپذیرفته و شاخص‌های مورد ارزیابی در این تحقیق تا کنون مورد آزمون قرار نگرفته است. با توجه به استخراج شاخص خاطره تأثیرگذار بر احساس تعلق، نتایج مطالعات در بخش مبانی نظری نشان دهنده آن است که معیارهای خاطرات جمعی که نقش مؤثری در ایجاد تعلق جمعی به مکان دارد، به دو دسته اصلی شکل‌گیری رویدادها و تعاملات اجتماعی و ثبت و انتقال خاطره تفکیک می‌شود، که هر یک از این دو گروه به دو بخش ساختار اجتماعی و ساختار کالبدی تقسیم می‌شوند. معیارهای فردی تأثیرگذار در امکان شکل‌گیری رویدادها و تعاملات اجتماعی مربوط به ساختار اجتماعی و سیاسی شهر، شامل امنیت اجتماعی و محیطی، تنوع قومی، طبقات اجتماعی، وقوع رویدادهای تاریخی، برگزاری مراسم و معیارهای فرعی مربوط به ساختار کالبدی و فضایی، شامل وجود انواع فضاهای عمومی و پاتوق‌ها در مقیاس محله هستند. معیارهای فرعی تأثیرگذار در ثبت و انتقال خاطره و تاریخ محله مربوط به ساختار اجتماعی و سیاسی محله شامل ثبات و تداوم سکونت‌ها و معیارهای فرعی مربوط به ساختار فضایی و کالبدی، شامل حفظ ابنیه تاریخی

است (Hatami et al., 2020). عوامل کالبدی و اجتماعی سبب ایجاد خاطره و در نهایت ارتقای حس تعلق ساکنین نسبت به فضای زیستی می‌گردد (Longmen, 2010:1093). در لغت نامه وبستر واژه خاطره به معنای توانایی و یا روند یادآوری یا باز تولید آنچه آموخته شده است (Wilson, 2016:726). شکل‌گیری خاطره مستلزم حدوث یک واقعه و یا کسب یک تجربه است که هرچه مدت زمان سکونت انسان در یک مکان بیشتر شود، میزان خاطرات فرد و حس تعلق آن به مکان افزایش می‌یابد (Habibi, 2018). برخی از پژوهش‌ها، تأثیرگذاری معنادار و مستقیمی از مدت اقامت در محیط را بر تمایل به ایجاد و بسط روابط اجتماعی و کالبدی گزارش کرده‌اند (Tuan, 1997; Relph, 2019). ادراک فضا از طریق خاطره به دو صورت به فرد منتقل می‌شود که شامل خاطرات تحت تأثیر عوامل اجتماعی و عوامل کالبدی است (Gustafson, 2018:65). در حیطه مفهوم خاطرات می‌توان گفت در حالی که مفهوم خاطره در علوم بیولوژیک و شناختی، بیشتر به عنوان یک ظرفیت فردی - محیطی شناخته می‌شود، علوم اجتماعی معمولاً از خاطره به عنوان یک پدیدار جمعی تعبیر می‌کند (Wilson, 2016). هر فرد با توجه به ویژگی‌های اجتماعی مانند طبقه اجتماعی، سن، جنس، قومیت، ملیت، تخصص و مانند آن، اطلاعات دریافت شده خود را پالایش کرده و تصویری از مکان ایجاد می‌کند (Hauge, 2019:7). بنابراین ایجاد خاطرات ناشی از تعلق اجتماعی مجموعه‌ای از حکایات و روایت‌های فردی و جمعی است (Habibi, 2018: 35). این حس به گونه‌ای به پیوند فرد و مکان منجر می‌شود که انسان خود را جزئی از مکان می‌داند و بر اساس تجربیات خود از نشانه‌ها، معانی و عملکردها، نقشی را برای مکان در ذهن خود متصور می‌سازد (Pakzad, 2018: 319). خاطرات اجتماعی ممکن است به وقایعی مربوط شوند که در طول زندگی یا حتی قبل از تولد فرد رخ داده‌اند و به وقایع گروه‌های قومی منطقه تعلق دارند. در مورد دوم، آنچه به یاد می‌آید، به سنت‌های شفاهی، نقل روایت‌ها و انگیزه شخصی کشف وقایع گذشته مربوط می‌شود (Lewicka, 2018:19). در حیطه مفهوم خاطرات کالبدی می‌توان گفت محیط علاوه بر عناصر کالبدی، شامل رمزهایی است که مردم بر اساس نقش‌ها و توقعات آن را درک می‌کنند. فرآیندی که در ایجاد تعلقات روحی روانی نسبت به محیط ایجاد می‌گردد، از جنس‌آشنایی، احساس، هیجان و خاطره است (Cross, 2019). حس تعلق، مفهومی بیش از موفقیت یا خاستگاه دارد و با احساسات بیشتری آمیخته است و همین مفهوم خاطره، تفاوت میان مکان و فضا را مشخص می‌کند (Hauge, 2019:5). ارتباط اساسی و جدایی ناپذیر مفهوم حس تعلق به جنبه‌های انسانی اشاره داشته که این معانی در طول زمان خاطره را می‌سازد (Cuthert, 2019). از طرفی، تعلق به اجتماع از عوامل مؤثر در ایجاد حس تعلق است. چنانچه هیومن احساس تعلق را شامل تعلق به اجتماع و تعلق به کالبد محل تعریف کرده است (Hummon, 1992). شامای حس تعلق بر گرفته از شاخص خاطره را به هفت مرحله و سطح تقسیم می‌کند که فداکاری برای مکان عمیق‌ترین آن است و شامل بی تفاوتی نسبت به مکان، آگاهی از قرارگیری در یک مکان، تعلق به مکان، دل‌بستگی به مکان، یکی شدن با اهداف مکان، حضور در مکان و فداکاری برای مکان که دو سطح اولیه سطوح ادراکی و پنج سطح بعدی سطوح احساسی است (Shamai, 1991). جک نسر،

و محله، وجود یادمان ها، نشانه ها و حفظ نام ها و اسامی است. از این رو با توجه به مبانی مطرح شده در ارتباط با مفاهیم مرتبط با حس و محله، وجود یادمان ها، نشانه ها و حفظ نام ها و اسامی است. از این رو با توجه به مبانی مطرح شده در ارتباط با مفاهیم مرتبط با حس و محله، وجود یادمان ها، نشانه ها و حفظ نام ها و اسامی است.

جدول شماره ۱: بررسی پیشینه تحقیق پیرامون تأثیر خاطره بر احساس تعلق

نویسندگان	خلاصه پژوهش	نتیجه	تحلیل
Azadi 2017	مطالعه بر روی عناصر تأثیرگذار در ایجاد خاطرات جمعی در میادین	با استفاده از مشاهده و مصاحبه عمیق مشخص گردید مؤلفه‌هایی از قبیل (تجمع‌پذیری و ...) از سه طریق (زمینه‌سازی وقوع رویداد و تصور ذهنی و زمینه‌سازی برای تداوم خاطره) بر شکل‌گیری خاطره تأثیر دارند.	کاراکنتر میادین تجریش و بهارستان بیش از فضای آنها در تداوم خاطره حائز اهمیت بوده است.
Esmailian 2018	بررسی شاخصه‌های به وجود آورنده خاطرات جمعی و حس تعلق	ارزیابی شاخص‌های خاطره و حس تعلق به مکان نشان می‌دهد که مفهوم کالبد مکان، معنای مکان و فعالیت‌ها و رویدادهای مکان سه مفهوم پایه ای شکل‌گیری خاطرات جمعی است که میزان تأثیرگذاری آن متفاوت است.	تمایز در خاطرات جمعی را سبب شده است
Hosseini 2018	بررسی نقش خاطرات جمعی در بازنده سازی شهر لاهیجان	شاخص‌های مورد ارزیابی پیکره‌های شهری و آیین‌های نمایشی بوده و نشان می‌دهد استفاده از هنرهای همگانی متناسب با بافت تاریخی و به کارگیری آثار هنرمندان بومی منطقه و حفاظت از آیین‌های نمایشی مثل تعزیه	تأثیر مؤلفه‌های خاطره ساز جمعی که ریشه در فرهنگ یک ملت دارد، بیش از مؤلفه‌های خاطره ساز کالبدیست
Soltani 2020	بررسی شکل‌گیری خاطره در بلوار شهید چمران شیراز	شاخص‌های اندازه‌گیری شده معنا و کالبد بوده و از نظر کاربران عناصر کالبدی اهمیت بیشتری نسبت به فعالیت و معنای اجتماعی بر حس تعلق دارد	برنامه‌ریزی کالبدی بایستی در جهت فعالیت های متنوع و بهبود سیمای محیط در ذهن کاربران فضا باشد
Khakzand 2020	مطالعه بر روی تأثیر آیین‌های مذهبی بر خاطرات جمعی و حس تعلق	بررسی رویدادهای حسینیه ها و تکایا نشان می‌دهد که تغییرات حاصل از آیین‌های مذهبی محرم، در عین کالبدی و بصری بودن دارای تأثیرات ذهنی ماندگار بوده و جزئی از خاطرات جمعی شهر محسوب می‌گردد	تأثیر جمعی آیین‌های مذهبی بیش از عناصر کالبدی و نمایشی آن بر ذهن انسان است
Nofel 2017	مطالعه بر روی شاخصه‌های خاطرات جمعی مؤثر بر حس تعلق	اندازه‌گیری میزان تأثیرگذاری عوامل مختلف خاطره انگیز بر حس تعلق و هویت شهری با متغیرهایی نظیر (متغیرهای اجتماعی، اقتصادی و کالبدی)	متغیرهای اجتماعی اهمیت بالایی دارد و آیین‌های جمعی مهمترین عامل است
Varesi 2019	بررسی هویت شهری و رابطه آن با حس تعلق	فضای اجتماعی در محله، امکان نظارت اجتماعی و کنترل بر رفتار دیگران را فراهم می‌کند و سبب ایجاد خاطرات مثبت می‌شود	بین مدت زمان زندگی ساکنین و میزان تعلق آنها نسبت به مکان رابطه وجود دارد
Halbwach, 2015	بررسی تضاد میان خاطرات جمعی و فردی و تأثیر بر حس تعلق مکانی	شاخص‌های مورد بررسی خاطرات جمعی و فردی بوده و نشان می‌دهد خاطرات جمعی برای شکل‌گیری تصویری که یک گروه از خود دارد و حس تعلق آن ضروری است و به طور پیوسته باید با وضعیت تاریخی تغییر یابد	خاطرات جمعی با توجه به فرهنگ و آداب و رسوم هر ملت در هر برهه زمانی متفاوت است
Misztal 2017	بررسی خاطرات جمعی تأثیر آن بر حس تعلق	اهمیت ارتباط با گذشته و نقش آن در درک هویت و احساس تعلق و اهمیت احساس هویت جمعی که توسط پیوند با گذشته در محلات تقویت می‌شود	روش زندگی، تربیت و گذشته هر انسان در نگاه فرد به خاطرات جمعی و کالبدی نقش اساسی دارد
Paez 2017	بررسی عامل مدت زمان سکونت و رابطه آن با خاطرات جمعی	خاطره دارای محتوای اجتماعی است چون در حضور دیگران صورت می‌پذیرد و سبب احساس تعلق می‌گردد و انسان‌ها خاطرات جمعی را بیشتر به یاد می‌آورند	خاطرات اجتماعی شکل گرفته در گذر زمان تأثیر بیشتری نسبت به خاطرات کالبدی بر احساس تعلق دارد
Siew 2017	مقایسه خاطرات جمعی در شهرهای قدیم و جدید	در نسل جدید نمی‌تواند در خاطرات جمعی و حس تعلق پدر و مادر خود شریک باشد و نمی‌تواند خاطرات جمعی را از کالبد محیط اطراف درک کند	خاطرات اجتماعی ریشه در فرهنگ و مدت زمان سکونت دارد
Lewicka 2018	مطالعه بر روی مدت زمان سکونت و رابطه آن با خاطرات جمعی	سابقه سکونت در شهر عامل تقویت خاطرات جمعی و حس تعلق است و شهرهای مهاجرپذیر دارای خاطرات جمعی کمتری نسبت به شهرهای قدیمی هستند	مدت زمان سکونت مهمترین عامل شکل‌گیری خاطره است

تصویر شماره ۱: ابعاد تأثیرگذار خاطره بر حس تعلق ساکنین محلات (Mirmoghtadai, 2019) (Motalebi, 2019)

(R. Cuthert, 2019; Cross, 2019; Hidalgo and Hernandez, 2019)

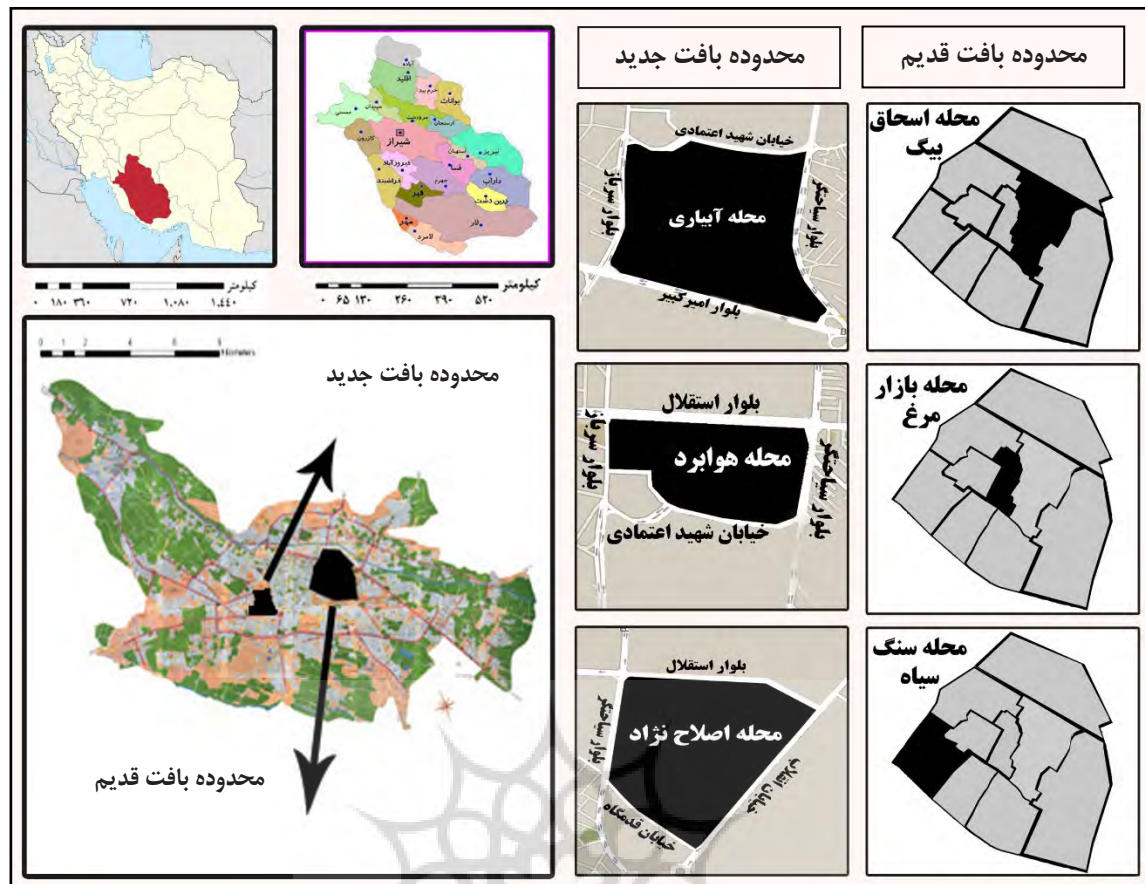
۳. روش

پژوهش حاضر کاربردی بوده و به شیوه همبستگی و با استفاده از روش تحلیلی-توصیفی تدوین گردیده و فرآیند انجام تحقیق در قالب هفت گام تعریف می‌شود: گام نخست شامل استخراج عوامل خاطره انگیز و تأثیرگذار بر احساس تعلق ساکنین است. به همین منظور شاخص‌های خاطره با روش اسنادی-تحلیلی و مصاحبه عمیق میدانی ریشه یابی شد و نتایج مطالعات در بخش مبانی نظری نشان دهنده آن است که شاخص‌های کالبدی و اجتماعی-فرهنگی مهمترین عوامل تأثیرگذار بر ارتقای حس تعلق ساکنین محلات شهر شیراز هستند که چارچوب نظری تحقیق به صورت تصویر شماره ۱ قابل تبیین و ارائه است. گام دوم شامل تدوین پرسشنامه اصلی تحقیق است. ویژگی‌های خاطرات کالبدی و اجتماعی متغیر مستقل و حس تعلق ساکنین به محل سکونتشان متغیر وابسته است. این پرسشنامه دارای ۲۰ سؤال است که محتوای داده‌های پرسشنامه به روش مطالعه کتابخانه‌ای و مصاحبه عمیق میدانی تدوین گردیده و شامل ۱۰ گویه مربوط به تأثیر خاطرات کالبدی و ۱۰ گویه مربوط به تأثیر خاطرات اجتماعی بر حس تعلق است و با توجه به این که سئوالات پرسشنامه به صورت تأثیر عامل خاطره بر حس تعلق تدوین شده است، تنها یک گویه مربوط به ارزیابی کلی حس تعلق ساکنین نسبت به محل سکونت طراحی شده است. پایایی پرسشنامه از طریق فرمول آلفای کرونباخ در حدود ۰/۸۵۸/ محاسبه گردیده و تأیید شده است. جامعه آماری تحقیق، شهروندان سه محله بافت قدیم و سه محله بافت جدید شهر شیراز هستند که با استفاده از فرمول کوکران ۳۰۰ نفر از بافت قدیم و ۳۴۲ نفر از بافت جدید به عنوان نمونه موردی انتخاب شده‌اند. مصاحبه شونده‌گان از رده‌های مختلف سنی انتخاب گردیده‌اند که بیش از ۱۰ سال در محله مورد نظر ساکن بوده‌اند و در نهایت داده‌های پرسشنامه با استفاده از نرم افزار Spss ورژن ۲۴ مورد ارزیابی قرار گرفت. درگام سوم برای ارزیابی میزان همگنی جامعه آماری در بافت قدیم و جدید، از آزمون Anova استفاده شد. از این روش زمانی استفاده می‌شود که بخواهیم مشخص کنیم که از نظر آماری تفاوت معنی داری بین میانگین دو یا چند گروه مستقل وجود دارد. در گام چهارم برای بررسی رابطه بین تأثیر عامل خاطره بر ارتقای حس تعلق در بافت قدیم و جدید از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. ضریب همبستگی اسپیرمن، اندازه یا شاخصی غیرپارامتری، برای نمایش وابستگی بین دو متغیر ترتیبی است. البته از ضریب همبستگی اسپیرمن برای متغیرها کمی (عددی) نیز می‌توان استفاده کرد و اغلب زمانی از این ضریب همبستگی استفاده می‌شود که شرایط و فرضیه‌های لازم برای محاسبه (ضریب همبستگی پیرسون) وجود نداشته باشد. سپس در گام پنجم با استفاده از تست تلفیقی Tukey به مقایسه میزان تأثیر خاطرات محیطی و کالبدی بر میزان حس تعلق ساکنین در محلات مختلف (مقایسه محلات مختلف با یکدیگر) پرداخته است. این

آزمون روشی است که هدف آن مقایسه میانگین فردی از تجزیه و تحلیل واریانس چندین نمونه با درمان‌های مختلف است و در گام ششم با استفاده از آزمون T جفتی Paired-Samples T-Test تأثیر خاطرات محیطی و اجتماعی بر ارتقای حس تعلق ساکنین نسبت به محلات مورد سکونتشان و نیز معنادار بودن تفاوت آن را تحلیل کرده است. از این آزمون در زمانی که برای هر مشاهده دوبار اندازه‌گیری یک متغیر کمی صورت گرفته، استفاده می‌شود و در گام هفتم به منظور بررسی همبستگی میان عناصر مختلف تشکیل دهنده مؤلفه خاطرات اجتماعی، کالبدی تأثیر گذار بر ارتقای حس تعلق ساکنین نسبت به محل سکونتشان از ضریب پیرسون استفاده شده است. این ضریب به منظور تعیین میزان رابطه، نوع و جهت رابطه‌ی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی و یا یک متغیر فاصله‌ای و یک متغیر نسبی به کار برده می‌شود. در نهایت با توجه به نتایج پژوهش و مصاحبه عمیق به ارائه مدلی جامع برای عملکرد بهینه تأثیر شاخص خاطره بر ارتقای حس تعلق ساکنین محلات شهری خواهیم پرداخت.

۳.۱. نمونه موردی

شیراز مرکز استان فارس و بزرگترین شهر در منطقه کوهستانی جنوب ایران است که در ۲۹ درجه و ۳۸ دقیقه عرض شمالی و ۵۲ درجه و ۴۰ دقیقه طول شرقی قرار گرفته است. جمعیت شیراز در سال ۱۳۹۵ خورشیدی، بالغ بر یک میلیون و ۵۶۵ هزار و ۵۷۲ نفر بوده، که این رقم با احتساب جمعیت ساکن در حومه شهر به یک میلیون و ۸۶۹ هزار و یک نفر می‌رسد. شیراز پنجمین شهر بزرگ و پرجمعیت ایران و پرجمعیت‌ترین شهر جنوب کشور به‌شمار می‌رود. مساحت این شهر ۱۲ هزار و ۹۹۰ کیلومتر مربع است که طول آن ۹۰ و عرض آن از ۲۰ تا ۳۰ کیلومتر، متغیر است (Afsar, K. 2017: 324). شهر شیراز دارای کشیدگی شرقی غربی بوده که در طول محور شرقی غربی شیراز، نقاط مسکونی متفاوتی وجود داشته است که اهم آنها از نظر مساعد بودن آب و هوا و از نظر راه یابی و امکانات توسعه عمومی، محل کنونی بافت قدیم شیراز است (Falamaki, 2003). محلات انتخاب شده به عنوان نمونه موردی سه محله واقع در بافت قدیم به نام محله سنگ سیاه و اسحاق بیگ و بازار مرغ و سه محله واقع در بافت جدید شهر شیراز به نام آبیاری و اصلاح نژاد و هوابرد مطابق تصویر شماره ۲ انتخاب گردیده است. نمونه موردی در بافت قدیم و جدید به طور مجزا در یک محدوده و به صورت همجوار، با توجه به شباهت مؤلفه‌های فرهنگی و دارا بودن ویژگی‌های مشترک کالبدی و اجتماعی مورد اندازه‌گیری در پژوهش با سطح نژادی و اقتصادی هماهنگ مطابق تصویر شماره ۳ انتخاب گردیده است.

تصویر شماره ۲: محدوده مورد مطالعه
(source: Shiraz districts 4 and 8 municipalities)

تصاویر در محلله های مورد نظر			بافت و مشخصات
			بافت قدیم
سنگ سیاه	اسحاق بیگ	بازار مرغ	مساحت کل: ۱۵۴ هکتار جمعیت کل: ۱۶۷۴۲ نفر
			بافت جدید
هوآبرد	آبیاری	اصلاح نژاد	مساحت کل: ۱۶۷ هکتار جمعیت کل: ۱۵۸۷۹ نفر

تصویر شماره ۳: مشخصات محلله های انتخابی
(source: Shiraz districts 4 and 8 municipalities)

قدیم و جدید به طور مجزا، بیشتر از مقدار ۰/۰۰۱ به دست آمده است و در نتیجه رابطه معناداری بین گروه های مختلف از هر دسته وجود ندارد و می توان گفت تأثیر خاطرات کالبدی و اجتماعی بر ارتقای حس تعلق ساکنین در محلات انتخاب شده در بافت جدید و قدیم شهری به طور مجزا، تقریباً مشابه است و انتخاب نمونه موردی به لحاظ تشابه در ویژگی ها و همگن بودن در پایان ارزیابی درست بوده است. نتایج تأثیر عامل خاطره بر ارتقای حس تعلق در جدول شماره ۳ آمده است.

۴. بحث و یافته ها

این پژوهش به دنبال تأثیر شناختی نقش عامل خاطره بر ارتقای حس تعلق ساکنین محلات است. همانگونه که پیش از این عنوان گردید، برای ارزیابی میزان همگنی جامعه آماری یافته های پژوهش در جدول شماره ۲ استخراج گردید.

داده های جدول شماره ۲ نشان می دهد که تفاوت میانگین تأثیر خاطره بر ارتقای حس تعلق در گروه های مختلف از نظر آماری معنادار نیست. به لحاظ این که P.value شاخص خاطره در محلات بافت

جدول شماره ۲: ارزیابی تفاوت معنادار حس تعلق ناشی از تأثیر خاطره در محلات بافت قدیم و جدید با استفاده از آزمون ANOVA

P. VALUE	F	میانگین	DF	نرخ کل	نرخ	حس تعلق	تأثیر خاطره بر حس تعلق
۰/۳۲۶	۱/۱۲۴	۱۰/۲۵ ۹/۱۲	۲ ۲۹۸	۲۷۳۰/۵	۲۰/۵۰ ۲۷۱۰/۰	بین گروه درون گروه	خاطرات کالبدی در بافت قدیم
۰/۱۹۳	۱/۶۵۷	۷/۵۸ ۴/۵۷	۲ ۲۹۸	۱۳۷۴/۶	۱۵/۱۶ ۱۳۵۹/۵	بین گروه درون گروه	خاطرات اجتماعی در بافت قدیم
۰/۱۹۸	۱/۳۱۲	۱۰/۷۰ ۹/۳۸	۲ ۳۴۰	۲۹۴۲/۴	۲۱/۴۰ ۲۹۲۱/۰	بین گروه درون گروه	خاطرات کالبدی در بافت جدید
۰/۲۷۸	۱/۸۱۴	۸/۸۵ ۷/۰۳	۲ ۳۴۰	۱۴۴۷/۷	۱۶/۱۷ ۱۴۳۱/۶	بین گروه درون گروه	خاطرات اجتماعی در بافت جدید

جدول شماره ۳: ضریب همبستگی اسپیرمن بین عامل خاطره و حس تعلق

نوع رابطه	وجود رابطه	متغیر حس تعلق		متغیر خاطره مندی در محلات	قدمت بافت
		P. value	تعداد		
مستقیم	دارد	۰/۰۰۰	۳۰	محل سنگ سیاه	بافت قدیم
مستقیم	دارد	۰/۰۰۱	۳۰	محل بازار مرغ	
مستقیم	دارد	۰/۰۰۰	۳۰	محل اسحاق بیگ	
مستقیم	دارد	۰/۰۰۳	۳۰	محل آبیاری	بافت جدید
مستقیم	دارد	۰/۰۰۰	۳۰	محل اصلاح نژاد	
مستقیم	دارد	۰/۰۰۱	۳۰	محل هواپرد	

نتایج این آزمون بر عدم وجود تفاوت به شدت معنادار (تأثیر خاطره بر حس تعلق در محلات مختلف هر گروه در بافت قدیم و جدید) دلالت دارد، اما به طور کلی می توان گفت که در حیطه تأثیرات خاطرات کالبدی بر ارتقای حس تعلق در بافت قدیم، محل اسحاق بیگ بیشترین و بازار مرغ کمترین تأثیر را نشان می دهد. همچنین در بافت جدید محل آبیاری بیشترین و محل هواپرد کمترین تأثیر را دارد و در حیطه تأثیرات خاطرات اجتماعی بر ارتقای حس تعلق در بافت قدیم، محل سنگ سیاه بیشترین و بازار مرغ کمترین تأثیر و در بافت جدید محل آبیاری بیشترین و محل هواپرد کمترین تأثیر را دارد. در ادامه نتایج سنجش میزان حس تعلق تأثیر پذیر از شاخص خاطره، در جدول شماره ۵ ارائه شده است.

نتایج حاصل از آزمون همبستگی اسپیرمن نشان می دهد که بین حس تعلق به مکان و خاطره در تمامی محلات بافت قدیم و جدید رابطه معنادار وجود دارد (سطح معنی داری کوچکتر از ۰/۰۰۵). این رابطه به صورت مستقیم است و در تمامی محلات رابطه معنادار بوده است. در جدول شماره ۴ تأثیرات خاطرات اجتماعی و کالبدی بر حس تعلق ساکنین مورد سنجش و مقایسه قرار گرفت. روش کار بدین صورت است که اگر $P. value > 0/001$ باشد، تفاوت معناداری در آن محل از نظر تأثیر خاطره بر حس تعلق ساکنین با محل مقایسه شده دارد و اختلاف میانگین ستاره دار است و اگر اختلاف میانگین محل مورد نظر عددی مثبت باشد یعنی از نظر تأثیر خاطره بر حس تعلق ساکنین نسبت به محل مورد مقایسه دارای تأثیر بیشتری است و اگر این عدد منفی بود، یعنی مقایسه دارای تأثیر کمتر است.

جدول شماره ۴: مقایسه محلات از نظر تأثیر خاطرات کالبدی و اجتماعی بر حس تعلق با آزمون تست تلفیقی Tukey

P. VALUE	انحراف معیار	تفاوت میانگین	محل وابسته	محل مبنا	تأثیر خاطره بر حس تعلق	بافت
۰/۷۶۲	۰/۴۲۷	-۰/۳	اسحاق بیگ	سنگ سیاه	خاطرات کالبدی	بافت قدیم
۰/۷۰۶	۰/۴۲۷	-۰/۳۴	بازار مرغ	اسحاق بیگ	خاطرات کالبدی	
۰/۲۹۳	۰/۴۲۷	-۰/۶۴	بازار مرغ	سنگ سیاه	خاطرات اجتماعی	
۰/۹۸۵	۰/۳۰۲	۰/۰۵	اسحاق بیگ	بازار مرغ	خاطرات اجتماعی	
۰/۲۲۵	۰/۳۰۲	۰/۰۵	بازار مرغ	اسحاق بیگ	خاطرات اجتماعی	بافت جدید
۰/۲۹۸	۰/۳۰۲	-۰/۴۵	بازار مرغ	اصلاح نژاد	خاطرات کالبدی	
۰/۹۸۵	۰/۲۱۲	-۰/۳۲	اصلاح نژاد	هواپرد	خاطرات کالبدی	
۰/۳۱۲	۰/۲۱۲	-۰/۳۷	هواپرد	اصلاح نژاد	خاطرات اجتماعی	
۰/۴۱۵	۰/۲۱۲	۰/۰۵	هواپرد	اصلاح نژاد	خاطرات اجتماعی	
۰/۶۷۲	۰/۳۱۷	-۰/۱۱	اصلاح نژاد	آبیاری	خاطرات اجتماعی	بافت جدید
۰/۶۵۲	۰/۳۱۷	-۰/۲۲	هواپرد	اصلاح نژاد	خاطرات اجتماعی	
۰/۳۳۴	۰/۳۱۷	-۰/۱۱	هواپرد	اصلاح نژاد	خاطرات اجتماعی	

جدول شماره ۵: میزان تأثیر خاطره بر میزان حس تعلق ساکنین محلات بافت قدیم و جدید بر اساس آزمون T-Test

P. VALUE	انحراف معیار	میانگین	کمترین	بیشترین	تعداد	تأثیر خاطره بر حس تعلق
۰/۰۰۰	۲/۰۲	۳۴/۲۲	۲۷	۴۰	۳۰۰	خاطرات کالبدی در بافت قدیم
۰/۰۰۰	۱/۰۱	۲۲/۹۷	۱۳	۲۹	۳۴۲	خاطرات کالبدی در بافت جدید
۰/۰۰۰	۲/۱۴	۴۱/۸۶	۳۲	۴۸	۳۰۰	خاطرات اجتماعی در بافت قدیم
۰/۰۰۰	۱/۴۵	۱۵/۲۷	۸	۲۱	۳۴۲	خاطرات اجتماعی در بافت جدید

گفت حس تعلق ساکنین به محلات، در بافت جدید بسیار کمتر از بافت قدیم است. عناصر تشکیل دهنده شاخص های خاطره تأثیرگذار بر حس تعلق (تصویر شماره ۲) در جدول شماره ۶ مورد ارزیابی قرار گرفته است که شاخص های خاطره ساز اجتماعی با رنگ خاکستری و عناصر خاطره ساز کالبدی با رنگ سفید در جدول نشان داده شده است. با توجه به نتایج منتج از جدول شماره ۶ در بافت قدیم، عامل عناصر خاطره ساز محله از شاخص خاطرات کالبدی و آشنایی افراد با محله از خاطرات اجتماعی بیشترین تأثیر و عامل ابنیه تاریخی از خاطره سازی کالبدی و سازمان های مردم نهاد از خاطرات اجتماعی کمترین تأثیر را بر ارتقای حس تعلق ساکنین نسبت به فضای زیستی دارند و در بافت جدید شاخص عناصر خاطره ساز محله از خاطره سازی کالبدی و روابط همسایگی از خاطره سازی اجتماعی بیشترین تأثیر و ابنیه تاریخی از خاطره سازی کالبدی و طبقه اجتماعی همسطح از خاطرات اجتماعی کمترین تأثیر را در ارتقای حس تعلق ساکنین نسبت به فضای زیستی دارند.

همانگونه که در جدول فوق آورده شده است، میانگین حس تعلق ناشی از خاطرات کالبدی و اجتماعی به صورت نتیجه ای واحد در تمامی محلات در نظر گرفته شده است. میانگین حس تعلق افراد در نمونه موردی و جامعه آماری در نظر گرفته شده در بافت قدیم در رابطه با خاطرات کالبدی ($3/02 + 34/23$) از میانگین حس تعلق افراد در نمونه موردی و جامعه آماری در نظر گرفته شده در رابطه با خاطرات اجتماعی ($2/14 + 41/87$) با $P.value < 0/001$ کمتر است. میانگین حس تعلق افراد در نمونه موردی و جامعه آماری در نظر گرفته شده در بافت جدید در رابطه با خاطرات کالبدی ($1/01 + 22/97$) از میانگین حس تعلق افراد در نمونه موردی و جامعه آماری در نظر گرفته شده در رابطه با خاطرات اجتماعی ($1/45 + 15/27$) با $P.value < 0/001$ بیشتر است. بر اساس این ارزیابی میانگین تأثیر خاطرات کالبدی نسبت به خاطرات اجتماعی بر ارتقای حس تعلق در بافت قدیم کمتر است ولی در بافت جدید، میانگین تأثیر خاطرات کالبدی نسبت به خاطرات اجتماعی بر ارتقای حس تعلق بسیار بیشتر است، به نحوی که می توان

جدول شماره ۶: میزان تأثیر شناختی عامل خاطره بر احساس تعلق ساکنین محلات بر اساس ضریب همبستگی پیرسون

تأثیر عامل خاطره بر حس تعلق ساکنین محلات						شاخص های خاطره ساز کالبدی و اجتماعی
بافت جدید	بافت جدید	بافت جدید	بافت قدیم	بافت قدیم	بافت قدیم	
تعداد	ضریب معناداری	ضریب پیرسون	تعداد	ضریب معناداری	ضریب پیرسون	عناصر خاطره ساز محله
۳۴۲	۰/۰۱۲	۰/۵۲۲	۳۰۰	۰/۰۰۰	۰/۸۵۱	آشنایی افراد با محله
۳۴۲	۰/۰۴۱	۰/۲۷۱	۳۰۰	۰/۰۱۲	۰/۷۳۱	وجود آیین های جمعی
۳۴۲	۰/۰۰۰	۰/۲۵۱	۳۰۰	۰/۰۲۳	۰/۷۰۱	وجود روابط همسایگی
۳۴۲	۰/۰۲۱	۰/۳۷۲	۳۰۰	۰/۰۰۰	۰/۶۷۱	وجود حوادث در طول سال
۳۴۲	۰/۰۴۷	۰/۱۴۷	۳۰۰	۰/۰۳۱	۰/۶۴۱	نشانه ها
۳۴۲	۰/۰۸۳	۰/۳۰۷	۳۰۰	۰/۰۴۱	۰/۵۰۱	مرکز محله
۳۴۲	۰/۰۰۰	۰/۴۱۷	۳۰۰	۰/۰۰۰	۰/۴۲۱	نام ها و اسامی
۳۴۲	۰/۰۱۲	۰/۳۹۹	۳۰۰	۰/۰۰۰	۰/۴۰۲	طبقه اجتماعی همسطح
۳۴۲	۰/۰۰۰	۰/۱۱۲	۳۰۰	۰/۰۱۵	۰/۳۵۱	وجود سازمان های مردم نهاد
۳۴۲	۰/۰۴۱	۰/۱۳۲	۳۰۰	۰/۰۰۳	۰/۳۱۲	درونگرایی محله
۳۴۲	۰/۰۱۶	۰/۱۸۰	۳۰۰	۰/۰۰۱	۰/۳۰۵	ابنیه تاریخی
۳۴۲	۰/۰۰۰	۰/۰۱۲	۳۰۰	۰/۰۳۱	۰/۲۳۷	

۵. نتیجه گیری

تأثیرگذارترین عامل مطرح شده است اما در تحقیق صورت پذیرفته شاخص آشنایی فرد با محله به عنوان مهمترین عامل تأثیرگذار بر ارتقای حس تعلق مطرح می شود. فریتز استیل در سال ۲۰۲۰ مهمترین عوامل کالبدی شاخص خاطره را اندازه مکان، درجه محوریت، تضاد، مقیاس، تناسب و... و مهمترین شاخص های اجتماعی خاطره را خصوصیات نظیر هویت، تاریخ و... و جنیفر کراس نیز در سال ۲۰۱۹ مهمترین شاخص های خاطرات را به صورت های زندگی نامه ای و... می داند و آزادی و پرتوی مؤلفه هایی از قبیل زمینه سازی وقوع رویداد و تصور ذهنی و زمینه سازی برای تداوم خاطره را بر شکل گیری خاطره تأثیرگذار می داند (Azadi & Partovi, 2018). در حالی که نتایج مطالعات در بخش مبانی نظری نشان دهنده آن است که معیارهای فردی تأثیرگذار در امکان شکل گیری خاطرات اجتماعی در این تحقیق شامل شش شاخص سازمان های مردم نهاد، طبقه اجتماعی همسطح، روابط همسایگی، حوادث سالبانه، آیین های جمعی، آشنایی افراد با محله و شاخص های تأثیرگذار بر حس تعلق در حوزه خاطرات کالبدی شامل شش شاخص عناصر خاطره ساز محله، نشانه ها، مرکز محله، نام ها

بی شک یکی از عوامل تأثیرگذار بر میزان احساس تعلق ساکنین نسبت به محل سکونتشان، خاطره و مدت زمان اقامت در آن محله است. شاخص خاطره به دو بخش خاطرات کالبدی و اجتماعی تقسیم می گردد. این پژوهش درصدد ارزیابی و تحلیل رابطه بین حس تعلق و خاطره در ساکنین محلات شهر شیراز است. برای آزمون الگوی نظری سه محله قدیمی و سه محله جدید شهر شیراز انتخاب گشت و به وسیله پرسشنامه میزان حس تعلق ساکنین نسبت به فضای محل سکونتشان استخراج شد. نتایج این پژوهش بر اهمیت عامل خاطره بر ارتقای حس تعلق ساکنین در تمامی محلات انتخاب شده تأکید می نماید. در مورد مقایسه پژوهش های صورت پذیرفته در خصوص تأثیر شاخص خاطره بر حس تعلق، می توان گفت در اکثریت مطالعات انجام شده شاخص مدت زمان سکونت، مهمترین عامل مطرح می گردد، حال آن که در پژوهش حاضر عناصر خاطره ساز محله به عنوان مهمترین عامل مطرح می شود و در حوزه خاطرات اجتماعی بر حس تعلق، همواره شاخص تعاملات اجتماعی و رابطه فرد با دیگران به عنوان

شاخص آیین های جمعی را مهمترین عامل می داند (Hosseini, et al., 2018). در حالی که نتایج تحقیق حاضر نشان دهنده بیشترین تأثیر شاخص های آشنایی ساکنین با محله و روابط همسایگی و عناصر خاطره ساز محله بر حس تعلق است. نتایج این پژوهش در جدول شماره ۷ بر اساس اولویت بندی میزان تأثیرگذاری عوامل خاطره ساز بر ارتقای حس تعلق ساکنین در بافت قدیم با رنگ مشکی و در بافت جدید با رنگ خاکستری به صورت مجزا آورده شده است.

جدول شماره ۷: ارزیابی و اولویت بندی میزان تأثیرگذاری عناصر خاطر بر ارتقای حس تعلق ساکنین محلات

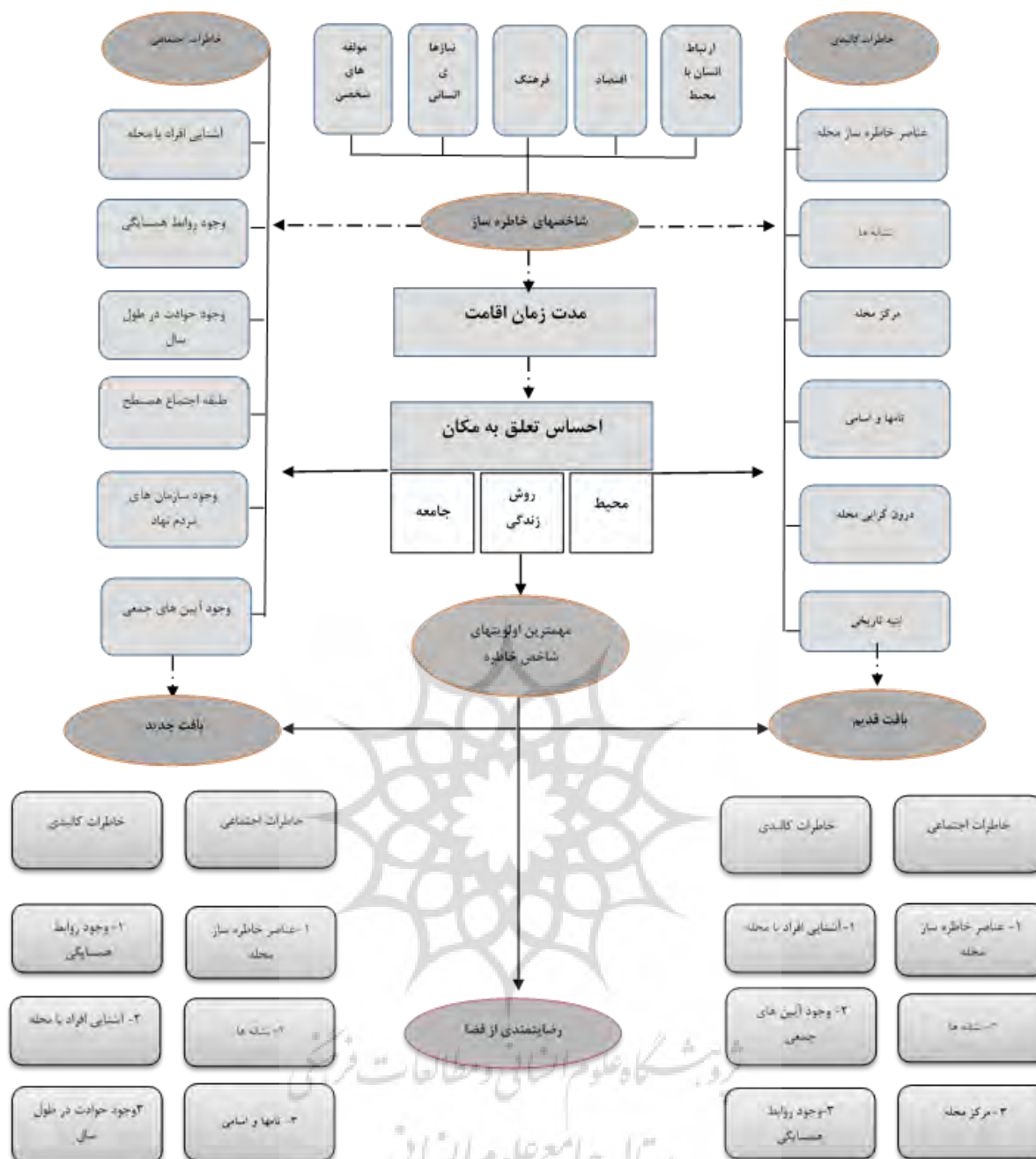
عناصر خاطره	کد شاخص	شاخص های خاطره ساز	شاخص های اندازه گیری عامل خاطره ساز	مقایسه تأثیر خاطره بر ارتقای حس تعلق
عناصر خاطره ساز کالبدی	۱	عناصر خاطره ساز محله	میزان و کیفیت خاطره	
	۲	نشانه ها	کیفیت و ماندگاری نشانه ها	
	۳	مرکز محله	کیفیت تعاملات اجتماعی و تمایل به حضور	
	۴	نام ها و اسامی	شاخص بودن و مانایی نام ها	
	۵	درونگرایی محله	عدم دسترسی آسان به مرکز محله	
	۶	ابنیه تاریخی	جذب توریست	
عناصر خاطره ساز اجتماعی	۱	آشنایی افراد با محله	شناخت کالبد محله	
	۲	وجود آیین های جمعی	بررسی کمی و کیفی حضور مردم	
	۳	وجود روابط همسایگی	کیفیت و سودمندی روابط با همسایگان	
	۴	وجود حوادث در طول سال	درصد مشارکت در مراسم	
	۵	طبقه اجتماع همسطح	طبقه اقتصادی مشابه	
	۶	وجود سازمان های مردم نهاد	مشارکت مردمی	

در نهایت به طراحی مدل عملکرد بهینه تأثیر شاخص خاطره بر ارتقای حس تعلق به مکان می پردازیم. در مدل طراحی شده تصویر شماره ۴، برخی از مهمترین متغیرهای زمینه ساز برای طراحی مدل پارادایمی تأثیر عملکرد بهینه شاخص خاطره بر ارتقای حس تعلق ساکنین محلات شهر شیراز، مشخص شده است.

منظور از متغیرهای زمینه ساز، متغیرهایی است که بسترها و شرایط لازم برای تحقق عملکرد بهینه عامل خاطره را فراهم می آورند. در این راستا، شاخص های فرهنگ، روش زندگی، نیازهای انسانی، مؤلفه های شخصیتی، اقتصاد و ارتباط انسان با محیط، متغیرهای زمینه ساز هستند. از سویی دیگر، متغیرهای راهبردی در تدوین طرح واره مدل پارادایمی عملکرد شاخص خاطره مورد استفاده قرار گرفته است. مقصود از متغیرهای راهبردی آن دسته شاخص هایی است که ابزارهای لازم برای تحقق عملکرد بهینه تأثیر شاخص خاطره بر ارتقای حس تعلق ساکنین محلات شهر شیراز را مشخص می نماید. این متغیرها شامل شاخص خاطرات اجتماعی و کالبدی است. متغیرهای یادشده، به صورت مستقیم بر تعیین و شناسایی عوامل مؤثر در

تحقق هرچه بهتر احساس تعلق به مکان تأثیر می گذارند. مؤلفه های اجتماعی مجموعه شاخص هایی هستند که بیشترین تأثیرات را بر روند تحقق و شکل گیری الگوی عملکرد بهینه شاخص خاطره خواهند داشت. شاخص هایی همچون مؤلفه های اجتماعی و کالبدی بسیار تحت تأثیر مدت زمان اقامت در مکان هستند. رضایتمندی از فضای زیستی نخستین بازخورد توجه به احساس تعلق به مکان خواهد بود. پایداری اجتماعی، ارتقای حس تعلق به فضا، بهبود کیفیت زندگی و مشارکت عمومی، نتایج مهم تحقق چنین الگویی در سیاست های شهری خواهد بود.

نتایج این پژوهش قابل استفاده در طراحی محلات جدید شهری است و راهگشای پیشگیری از جرم و جنایت و تخریب و تغییر کاربری نامناسب فضاهای شهری است و سبب ارتقای مشارکت ساکنین و تعاملات اجتماعی و کیفیت زندگی و در نهایت میزان رضایتمندی ساکنین می شود و می تواند نقطه آغازین مطالعه در راستای ارزیابی و تأثیر شناختی نقش خاطرات اجتماعی و محیطی بر ارتقای حس تعلق ساکنین نسبت به فضای زیستی محلات تلقی گردد.

تصویر شماره ۴: مدل عملکرد بهینه شاخص خاطره بر ارتقای حس تعلق ساکنین محلات شهری

پیشنهادهای

با توجه به کمبود و نقصان حس تعلق در بین ساکنین محلات جدید شهری و نتایج حاصل از مطالعات میدانی و مستندات موجود در این پژوهش، راهبرد هایی برای ارتقای این عامل در محلات جدید شهری به شرح زیر مطرح می گردد.

پیشنهادات کوتاه مدت:

۱. برای ارتقای حس تعلق و ماندگاری خاطرات کالبدی در ذهن ساکنین بهتر است در بافت قدیم کوچه ها نام گذاری شده و با توجه به این که در محلات بافت جدید خیابان ها تنها شماره گذاری شده، بهینه است که اسامی خیابان ها و کوچه ها با توجه به فرهنگ و خاطرات ذهنی - فرهنگی ساکنین محلات شهر شیراز انتخاب گردد.

۲. با توجه به وجود نشانه ها و عناصر متفاوت معماری در ساختار سه محله انتخاب شده در بافت قدیم و با الهام از این نشانه ها ساختار کالبدی محلات بافت جدید با عواملی همچون رنگ، تناسب، بافت و ... نشانه گذاری شود.

۳. با توجه به پیچیدگی معابر و ساختار محلات قدیم انتخاب شده و قدمت بالای آنها پیشنهاد می گردد تاریخچه و ارزش ها و نقشه محلات برای آشنایی افراد با محله به صورت کتیبه در مراکز محلات بافت قدیم قرار گیرد.

۴. در محلات جدید شهری برای بهبود کیفیت روابط همسایگی که ساختاری کم رنگ دارد، پیشنهاد می گردد نهادهای فرهنگی در محلات تشکیل شود تا ضمن برگزاری جشن های ملی - مذهبی و

- Experiences from Venice to Shiraz. Tehran: Space Publishing. [In Persian]
- Falahat, M. (2016). The concept of sense of place and its constituent factors. *Honarhaye-Ziba* (26), 75-93. [In Persian]
 - Fisher, K. (2019). Seattle public library as place: Reconceptualizing space, community, and information at the central Library. London: Routledge.
 - Gifford, R., Hine, D., Muller- clemm, W., and Shaw, T. (2018). Why Architects and Laypersons Judge buildings Differently: cognitive properties and physical properties and physical bases. *Journal of Architectural and planning Research*, (19), 131- 148.
 - Gustafson, P. (2018). Meaning of place: Every Day Experience and Theoretical conceptualization. *Journal of Environmental psychology*, (21), 5-16.
 - Habibi, M. (2018). Urban space, incidental life, and collective memories. *Sofeh*, 4(6), 19-33. [In Persian]
 - Hauge, C. (2019). Planning and place identity, in: place identity, participation and planning. London: Routledge.
 - Hatami Khanghahi, T., Vaziri, V., Salmanian, B., Tajaddini, N. (2020). Comparing the Effective Factors on the Sense of Place in Old and New neighborhoods in Ardabil, *Motaleate Shahri*, 9(34), 17-28. [In Persian]
 - Hidalgo, C., and Hernandez, B. (2019). Place Attachment: conceptual and Empirical Questions. *Journal of Environmental psychology*, (21), 273-281
 - Hosseini Komaleh, M. and Sotoudeh Alambaz, F. (2018) 'The role of collective memory in the revitalization of urban textures, providing a solution for the historical area of Lahijan', *Journal of Fine Arts-Architecture and Urban Planning*, 18(4): 52-67. [In Persian]
 - Hummon, D. (1992). Community Attachment: Local sentiment and sense of place. New York: Plenum press
 - Khak Zand, M. and Teymouri Gardeh, S. (2020) 'A Study of the Impact of Ashura Rituals on Urban Landscape and Collective Memories from Citizens' Perspectives', *Quarterly Journal of Islamic Iran* 5(19): 71-89. [In Persian]
 - Kyle, G. (2020). Effects of social and environmental conditions in a social and environmental conditions in a natural setting. *Journal of Environmental psychology*, (24), 1-13.
 - Lewicka, M. (2018). Place attachment, place identity, and place memory: retoring the forgotten city past, مشارکت ساکنین در امور محله سبب ارتقای روابط و تعاملات اجتماعی گردد.
- پیشنهادات بلند مدت:
۱. با توجه به این که ساختار شهری محلات جدید انتخاب شده در این پژوهش کاملاً مدرن بوده و فاقد عناصر اصیل معماری سنتی شیراز و شاخص های خاطره ساز است، لزوم توجه به مؤلفه عناصر خاطره ساز محله باعث می گردد که ضمن مطالعه ساختار کالبدی بافت قدیم سه محله انتخاب شده و خاطرات متأثر از فرهنگ و آداب و رسوم مردم و استخراج مفاهیم و شاخص های تأثیرگذار آن تلاش گردد تا عناصر خاطره ساز محلات بافت قدیم در سه محله انتخاب شده به صورت نشانه ها و عناصر معماری نظیر (ساباط ها، کنیبه ها، گوشه سازی ها، رواق ها، کوردها و روزنها و ...) در کالبد محلات جدید قرار گیرد.
 ۲. پیشنهاد می شود در طرح سه محله بافت جدید، فضایی برای قرارگیری مرکز محله و فضای سبز با رویکرد ارتقای تعاملات اجتماعی در نظر گرفته شود تا ضمن تقویت درونگرایی، مکانی برای گردهمایی های محلی ایجاد گردد که این امر سبب بهبود روابط همسایگی و در نهایت رضایتمندی سکونتی خواهد شد.
- References:**
- Afsar, K. (2017). History of the historical context of Shiraz, Shiraz: Ziba publication
 - Altman, I., and Low, S. (2019). Place Attachment. New York: Plenum.
 - Azadi, Z. and Partovi, P. (2018) A comparative study of the position of Tehran squares in preserving and promoting the collective memory of citizens (Case study: Tajrish Square and Baharestan Square), *Quarterly Journal of Urban Studies* 1(4):63-72. [In Persian]
 - Bonaiuto, M., Aiello, A., Perugini, M., Bonnes, M., and Ercolani, A. (2018). Multidimensional perception of Residential Environment Quality and Neighbourhood attachment in the urban Environment. *Journal of Environment psychology*, (19), 281-301.
 - Brocato, E. (2020). Place Attachment: An Investigation of Environments and outcomes In a Service context. Washington: Doctoral thesis in Washington University.
 - Cross, J. (2019). What is sense of place? Research on place and space website. London: SAGE.
 - Esmailian, S. and Ranjbar, E. (2018) 'A Comparative Study of Components Affecting the Formation and Transmission of Collective Memories in Public Urban Spaces (Case Study: Tehran, Tajrish Square, Baharestan Square and Shahr Theater Square)', *Armanshahr Magazine* 3(11): 42- 61.
 - Falamaki, M. (2003). A Journey in Urban Restoration

- Journal of Environmental psychology, 2(19), 1-23
- MirMoghtadaei, M. (2019) 'Criteria for measuring the possibility of formation, recording and transfer of collective memories in the city', Journal of Fine Arts 9(37): 25-41. [In Persian]
 - Misztal, B. (2017). Theories of Social Remembering. New York: Open Press.
 - Motalebi, G. (2019) 'Recognizing the Relationship between Form and Performance in Architecture', Journal of Fine Arts 6(25): 55-64. [In Persian]
 - Nasar, J. (2016). The Evaluative Image of the city. London, SAGE.
 - Nofel, S., Kalbadi, P. and Pourjafar, M. (2017) 'Study and evaluation of effective indicators in urban identity (Case study: Jolfa neighborhood in Isfahan)', Armanshahr neighborhood 4(3): 22-35
 - Paez, D. (2017). Social processes and collective memory: a cross cultural approach to remembering political events. NJ: Lawrence Erlbaum.
 - Pakzad, J. (2018). The course of ideas in urban planning 3, Tehran: Shahidi Publications. [In Persian]
 - Relph, E. (2019). Place and place lessness. London: Pion press.
 - Shamaï, S. (1991). Community Attachment: local sentiment and sense of place. New York: Plenum.
 - Shills, E. (2016). Tradition. Chicago: Chicago University Press.
 - Siew-Wai lim, W. (2017). Memories and Urban places. Journal of City Development, 4(2), 270-277.
 - Soltani, A., Zargari Marandi, E. and Namdarian, A. (2020) 'Formation, strengthening and maintenance of memory in urban spaces (Case study: Shahid Chamran axis of Shiraz)', Journal of Housing and Rural Environment (141): 22-37. [In Persian]
 - Tawahi, M., BabaNasab, R and Mousavi, C. (2009). An Analysis on Measuring Factors Affecting Citizens' Participation in Urban Management Case Study: Region 4 of Tabriz. Urban and Regional Studies and Research, 1(2), 24-36.
 - Tuan, Y. (2019). Space and place: the perspective of experience. Minneapolis: university of Minnesota press.
 - Varsi, H., Alizadeh, J. and Salehi, M. (2019) 'Analysis and Evaluation of Residents in New Cities (Case Study: Fooladshahr New City)', Scientific Journal of Spatial Planning 1(3):88-102. [In Persian]
 - Wilson, R. (2016). Collective memory, group minds and the extended mind thesis, [http:// arts. Ualberta.ca/ raw/coll](http://arts.ualberta.ca/raw/coll)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

نحوه ارجاع به مقاله:

پورمحمد، شهراد؛ شجاعی، سید علیرضا؛ کلانتری خلیل آباد، حسین؛ نقوایی، مسعود؛ (۱۴۰۰) کاربست تاثیرشناختی «شاخص خاطره» بر ارتقای حس تعلق ساکنان محلات جدید و قدیم شهر شیراز، مطالعات شهری، 10 (41)، 73-84، [doi: 10.34785/J011.2022.568/Jms.2022.112](https://doi.org/10.34785/J011.2022.568/Jms.2022.112).

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

